

Babeş- Bolyai Tudományegyetem
Szociológia és Szociális Munka Kar
Szociális Munka Szak

**A XI. ERDÉLYI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA –
KOLOZSVÁR, 2008. MÁJUS 23-24.**

MOBILITÁSI TÖREKVÉSEK

**A NYILAS MISI TEHETSÉGTÁMOGATÓ EGYESÜLET
ÖSZTÖNDÍJAS DIÁKJAINAK SZOCIÁLIS HELYZETFELMÉRÉSE**

Témavezetők:
Dr. Berszán Lídia
Dr. Szabó Béla

Készítette:
Cseke Mónika-Zsófia,
Szociális Munka, III. Év

Kolozsvár
2008

MOBILITÁSI TÖREKVÉSEK

A NYILAS MISI TEHETSÉGTÁMOGATÓ EGYESÜLET ÖSZÖNDÍJAS DIÁKJAINAK SZOCIÁLIS HELYZETFELMÉRÉSE

Dolgozatomban a társadalmi mobilitás és a szegénység összefüggéseire szeretnék rávilágítani az erre vonatkozó szakirodalom tanulmányozása és a Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület rendszeréhez tartozó hátrányos helyzetű családokról készült felmérés alapján.

Az elméleti rész a vertikális mobilitás feltételeinek felvázolását, valamint a szegénység és hátrányos helyzet természetrajzának leírását tartalmazza. Dolgozatom második felében e fenti tényezők együttes megnyilvánulásának elemzésére teszek próbát egy 338 fős minta adatainak feldolgozásán keresztül.

I. A DOLGOZAT ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA

I.1. TÁRSADALMI MOBILITÁS

I.1.1. A társadalmi mobilitás meghatározása

A vertikális mobilitás meghatározásakor a társadalmak rétegződésének mikéntjéből kell kiindulnunk. A különböző társadalmak,-legyen szó akár a kezdetleges kultúrákról, akár a napjainkra kialakult posztindusztriális társadalomról, különböző szempontok, tényezők által meghatározva csoportokra, rétegekre oszlanak. Így például a nem, illetve az életkor azon rétegződési szempont, amely minden társadalomra jellemző. Ugyanakkor a foglalkozás, az iskolai végzettség is olyan ismérvek, amelyek alapján differenciált kategóriák jönnek létre és a továbbiakban hierarchikusan rendeződnek el egy adott társadalomban. A társadalom e profiljának megfelelően az egyének, a családok, csoportok társadalmi helyzete a fenti tényezők alapján határozható meg. A mai társadalmak különböző rétegeihez való tartozást az átjárhatóság jellemzi, vagyis fennáll az egyén társadalmi helyzetének változása, és ezt a változást nevezik társadalmi mobilitásnak.

A fentiek alapján akkor beszélünk társadalmi/vertikális mobilitásról, amikor az egyén társadalmi helyzete a jövedelem, iskolai végzettség, lakóhely stb. ismérvek alapján akár fölfelé, akár lefelé elmozdul, és ezzel egy időben a társadalmi hierarchiában elfoglalt helye is megváltozik. Ez az elmozdulás történhet intergenerációs vagy intragenerációs szinten, de akár házasságkötés útján is. (Andorka,2006)

I.1.2. A társadalmi mobilitás és esélyegyenlőség

Az egyén társadalmi mobilitása, a társadalmi helyzet megváltozásának lehetősége tényként kezelendő. Ezt a lehetőséget azonban számos más tényező is befolyásolja. Ilyen értelemben elengedhetetlen a mobilitás reális lehetőségének, megvalósulásának az egész társadalomra kiterjedt esélyével is foglalkozni.

J. Rawls (1972) szerint a mobilitási esélyek egyenlősége az igazságos társadalom egyik alapkritériuma. Hasonlóképpen differenciálható a társadalom nyitottságának, valamint zártságának mértéke is: annál nyitottabb egy társadalom „minél kisebb az eltérés a különböző rétegekből származók mobilitási esélyei, arányszámai közt”. (Andorka, 2006, 235.)

Sokféle rendszeren keresztül lehet megvizsgálni az egyéni életutat differenciáló folyamatokat. Azok az elméletek, amelyek a társadalmi intézményeknek a mobilitásra gyakorolt hatásával foglalkoznak két nagy csoportba tömöríthetők: egyesek a –gazdasági, - társadalmi, - politikai rendszer- jellegét hangsúlyozzák, mások viszont inkább a társadalmi-foglalkozási struktúrákat, annak változásait tartják meghatározó jellegűnek. Andorka (2006) szerint a valóságban azonban e kettő együttesen fejti ki hatását.

Vitatott kérdés, hogy a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan a társadalom nyitottsága is növekvő tendenciát mutat vagy sem. Azonban többnyire megegyező vélemény övezi a posztindusztriális társadalomban egyre nagyobb szerephez jutó tudás fontosságát. A kifejlesztett képességek, a tudás, a műveltség egyre fontosabbá válnak a gazdaság működtetésében. (Andorka, 2006; Ferge, 2000)

Amennyiben a tudást emeljük ki a státusmegszerzés meghatározó kritériumaként újabb kérdésekkel találhatjuk szembe magunkat, mint pl. milyen szerepe van az átörökítésnek a használható műveltség megszerzésében, milyen más dimenziók által befolyásolt a tudás birtoklása, hogyan hozhatók be a startvonalbeli különbségből származó esélyek egyenlőtlenségei. Nyilvánvaló tehát, hogy

amennyiben csupán csak a tudásra fókuszálunk, mint a státusmegszerzés fő kritériumára, akkor is egy komplex folyamattal találjuk szembe magunkat, mivel annak megszerzése számos rendszer által meghatározott. Bourdieu klasszikus *Tőke elméletén* végighaladva világosabbá válhat a tudás birtoklásának, megszerzésének mikéntje is.

I.1.3. A tőke, mint a társadalmi mobilitás meghatározó tényezője

A társadalmi hierarchiában való felemelkedés kérdésével foglalkozva különböző elméletek alakultak ki. A dolgozat terjedelmének korlátai nem teszik lehetővé ezen elméletek leírását, éppen ezért egy szubjektív választás eredményeként P. Bourdieu három dimenziós tőke elméletének bemutatását szeretném felhasználni a társadalmi mobilitás nem túl egyszerű folyamatának felvázolására.

Bourdieu a társadalmi mobilitás megvalósulását a tőkével való rendelkezésben látja, ami nem más, mint „felhalmozott munka”. Elmélete szerint a tőke, mint olyan, három formában fordul elő, így megkülönbözteti a gazdasági-, kulturális-, valamint társadalmi tőkét.

A részletes elemzés , értelmezés érdekében a *kulturális tőkének* újabb három formáját különíti el egymástól. Eszerint a kulturális tőke inkorporált, tárgyasult, valamint intézményesült formában lelhető fel.

Az inkorporált állapot valójában a bensővé tett tudásra utal. Bourdieu úgy gondolja, hogy a képesség, az idő és a kulturális tőke beruházásának terméke. A felhalmozódáshoz tanulási idő szükséges, és ezt az időt az egyénnek személyesen kell beruháznia. Ez nem korlátozódhat kizárólag az iskolába járás periódusára, szükség van a családra is, mint olyan társadalmi intézményre, ami a szocializációs közeg primér helyszíne. A kulturális tőke elsajátításának folyamata az egész családban jelenlevő kulturális tőkéből meghatározva megy végbe. A család megtakarított vagy elvesztegetett idővel járulhat az inkorporált tőkével való rendelkezéshez. Éppen ezért csak azokhoz a családokhoz tartozó gyermekek számára megy idővesztés nélkül a tőke felhalmozása, ahol olyan erős kulturális tőkével rendelkeznek, hogy az egész szocializációs időszak egyben felhalmozódási periódus is. E fenti összefüggések következtében a szerző nagyon találóan a kulturális tőke átadását a „legleplezettebb tőkeátörökítési” formának nevezi.

A kulturális tőke második eleme objektív, tárgyasult formában jelentkezik (könyv, hangszer, festmény). A kulturális javak, amennyiben anyagi elsajátítás

tárgyai, gazdasági tőkét feltételeznek, azonban szimbolikusan is elsajátíthatók (sőt, ez jelenti az „igazi”elsajátítást), aminek feltétele viszont az inkorporált tőke. Ezen feltételek mellett a kulturális javak is ugyanúgy átöröközhetők, mint maga a gazdasági tőke, viszont ez az elsajátítás, ami túllép a csupán tulajdonjogi elsajátításon, olyan inkorporált tőkét feltételez, ami lehetővé teszi a javak rendeltetésének megfelelő használatát.

Az intézményesült kulturális tőke az iskolai végzettségben jut kifejezésre, ami bizonyítékkul szolgál az egyén kulturális kompetenciájának. Maga az iskolai beruházás azokban az esetekben bizonyul értelemszerű befektetésnek, amennyiben a befektetett gazdasági tőkének kulturális tőkévé való átalakulása garantált. Azonban, miután az iskolai képzettség által garantált anyagi profitok különböznek egymástól, előfordulhat, hogy az idő-, illetve a gazdasági-, munka befektetések a kezdeti elképzeléshez képest kevésbé bizonyulnak jövedelmezőnek.

A *társadalmi tőke* nem más, mint olyan erőforrások összessége, amelyek egy csoporthoz való tartozáson alapulnak. E tőke alapját a csereviszonyok jellemzik, amelyekben szorosan összekapcsolódnak úgy az anyagi, mint a szimbolikus tényezők. Ezután pedig a birtokolt társadalmi tőke volumene függ egyrészt annak a társadalmi kapcsolati hálójának terjedelmétől, amit az egyén mozgósítani tud, másrészt pedig azoktól a kulturális, gazdasági tőkéik nagyságától, melyekkel a kapcsolati háló tagjai rendelkeznek. A társadalmi tőke megszerzésének, fenntartásának fontos kritériuma a kapcsolattartás, ami folyamatosan megerősíti a hálózathoz tartozók kölcsönös elismerését.

Bourdieu egyik fontos alapgondolata, hogy a három alaptőkét a „konvertálhatóság” vagyis az átválthatóság jellemzi. A gazdasági tőke egyrészt az összes többi tőke alapja, hisz bizonyos feltételek között úgy a kulturális, mint a társadalmi tőke pénzzé konvertálható. Azonban a gazdasági tőke átalakult megjelenési formái soha sem vezethetők vissza tisztán eme tőkére. E két fontos szempont miatt kell figyelni az olyan egyoldalú szemléletmódok, mint „ökonómizmus” és „szemiologizmus” elkerülésére. Az első a tőke minden egyes formáját a gazdasági tőkére redukálhatónak tartja, és ebből adódóan figyelmen kívül hagyja a többi tőke sajátosságait. A Szemiologizmus ezzel ellentétben elveti a gazdasági tőkére való visszavezethetőség tényét. (Bourdieu, 1998)

Összegzőként tehát elmondható, hogy a fenti elmélet alapján az egyén társadalmi helyzetének megváltozásához, a társadalmi hierarchiában való

felemelkedéséhez mindhárom tőke együttes működésének hatása szükségeltetik. E tőkék birtoklásában elsődlegesen a primer család szerepe fontos, ami azonban magában hordozza az átörökítés pozitív volta mellett, annak kockázatát is, amennyiben a különböző társadalmi rétegekből származó, eltérő tőke volumennel rendelkezők mobilitási esélyeit vizsgáljuk.

I.2. A TŐKE HIÁNYÁNAK MANIFESZTÁLÓDÁSI FORMÁI: A SZEGÉNYSÉG

Az előző fejezetben tárgyalt javakkal való rendelkezés (gazdasági, társadalmi, kulturális) aspektusai a mobilitás szempontjából fontosnak tartott, együttes kölcsönhatásaira próbáltak rávilágítani. A továbbiakban hasonlóképpen a tőke vezérfonalán keresztül szeretném folytatni dolgozatomat, viszont e fejezeten belül a hangsúlyt magára a tőke hiányára és ennek különböző megnyilvánulási formáira helyezném.

Amint az már a Bourdieu elméletének felvázolásából is világossá vált, a különböző tőkéket egyfajta konvertálhatóság jellemzi, valamint az összes tőkének maga a gazdasági javakkal való rendelkezés szolgál alapul. Így elképzelhető, hogy a gazdasági tőke hiánya milyen negatív hatásokkal lehet a kulturális tőke megszerzésére, átadására, és hasonlóképpen befolyásolja a kapcsolati tőke alakulását is. A köztudatban a gazdasági tőke hiánya kizárólag magával a szegénység fogalmával mosódik egybe, vagy a szegénység fogalma alatt az éhezést értik, viszont a realitásban ennél bonyolultabb formái érhetők tetten. Éppen ezért fontos szétválasztanunk néhány olyan fogalmat, amelyek mind a tőke hiányára utalnak, viszont természetüket tekintve különbözőség jellemzi őket.

I.2.1. A szegénység meghatározása

A szakirodalom tanulmányozása során egyhangú megegyezést találtam a szegénység pontos meghatározásának nehézségével kapcsolatban. A meghatározásra tett kísérletek gyakran épp a szegénység folyamatának komplexitásából adódóan, változó megnyilvánulási formái miatt válnak meredek kihívássá a társadalom kutatói számára.

A szegénység szoros kapcsolatban van a társadalmi egyenlőtlenséggel, és ugyancsak rokon fogalomként használják a depriváció fogalmát, a hátrányos helyzetet. A

következőkben ezeknek, a fogalmaknak az értelmezésével szeretném felvázolni a közöttük fellelhető közös és eltérő vonásokat.

A *szegénység* a szociológiai szótár meghatározása szerint „az élet fenntartásához szükséges anyagi javak hiányával írható le”(in.Péter, 2006, 142). Egy olyan helyzet fennállásáról szól, amelyben az egyéneknek, családoknak hiányoznak azon erőforrásai, melyek meglétével biztosítani tudnák azt az életszínvonalat, amit egy adott társadalom elfogadottnak ítélt meg. (Péter, 2006) E fenti meghatározás csupán általánosan érinti a szegénység fogalmának tartalmát, éppen ezért a következőkben részletesebben fogom tárgyalni e komplex jelenség természetrajzát.

A *depriváció* közel áll a szegénység fogalmához, viszont tartalmilag mégsem fedik egymást. A depriváció alapvetően valamitől való megfosztottságra utal. Ez a nélkülözés azonban nem korlátozódik csupán az anyagi javak hiányára. Amennyiben egy személy vagy család nem rendelkezik az adott társadalom többsége által birtokolt, elérendőnek kívánt anyagi minimummal, akkor a deprivációt használjuk a szegénység megjelölésére. Általában egy relatív hátrányt jelöl, mely hátrány skálái jóval tágabbak, mint például az alacsony jövedelem és az abból fakadó hátrányok, amit az általános szegénység fogalom alatt értünk. A deprivációt használhatjuk ezen kívül a nem anyagi javaktól való megfosztottságra is, mint pl. a szülői szeretet hiánya. (Andorka, 2006; Péter, 2006) Valójában olyan helyzetre utal, amikor az egyén úgy érzi, hogy valami olyantól fosztották meg, ami írott vagy íratlan szabályként őt megilletné. (Ferge, 1994)

A *hátrányos helyzet* nagyon szorosan kapcsolódik a depriváció fogalmához, annak magyar nyelvű fordításaként értelmezhető. Tulajdonképpen egy relatív lemaradásra utal, mely lemaradás, hátrány akár több dimenzió mentén is fellelhető. Nem csak jövedelmi hiányra utal, hanem az egyéb, az egyén jólléte szempontjából fontosnak tartott területein is jelentkezik, mint például egészségi állapot, lakhely stb. Ezek a hátrányok általában összefonódnak és az ilyen helyzetekben beszélünk többszörösen hátrányos helyzetről. (Andorka, 2006; Péter, 2006)

I.2.2. A szegénység differenciált megnyilvánulásai

A fenti fogalmak látható módon nem határolódnak el élesen egymástól. A szegénység társadalomba való bonyolult beágyazottságából adódnak a meghatározás nehézségei, és talán ez szolgál alapul a szegénység fogalmainak széles tárházára is. A következő szegénységkoncepciók ezen összetett jelenség részelemeinek átláthatóságát, differenciálódását szolgálják, és egyben a szegénység változó arculatát is nagyszerűen érzékeltetik.

I.2.2.a) Abszolút és relatív szegénység

Az egyik legfontosabb koncepció páros az *abszolút*, illetve a *relatív* szegénység.

Az *abszolút szegénység* fogalma közel áll a hétköznapi megközelítéshez. Kezdetben olyan helyzeteket soroltak ebbe a kategóriába, amikor egy család összjövedelme nem volt elégséges ahhoz, hogy fenntartsa a családtagok fizikai erőnlétét (Rowntree 1900 id. Ferge, 1994) Mára azonban ennél tágabb szituációk leírását foglalja magába ez az osztályozás. Az abszolút szegénység egy adott társadalmon belüli minimális létfenntartási erőforrások hiányát jelenti. Ilyen értelemben, a szegénység következtében, az alapvető szükségletek olyan alacsony szinten vannak kielégítve, amelyek kárt okoznak az érintettek szellemi, fizikai egészségében (Gough-Doyle, 1991 id. Ferge, 1994) Nem egyenlő magával a mély szegénységgel (pl. éhezés), hanem egy olyan meghatározott küszöb, aminél kisebb már nem tartható elfogadhatónak. Azonban nem könnyű ennek a küszöbnek a meghatározása sem, hisz Ferge (1994) szerint az egyén nagyon szívós, és nagyon sok mindent kibír. Rendszerint egy összetett hátrányos helyzetre utal, ami természetes módon megakadályozza az érintettek aktív társadalmi részvételét. (Andorka-Spéder, 1996; Péter, 2006)

Többnyire azokat szokás *relative szegénynek* nevezni, akik az adott társadalomban a legalacsonyabb jövedelmi kategóriákba tartoznak. Ez a meghatározás azonban csak jövedelmi mutatók alapján definiált, viszont a relatív szegénység fogalma átfogóan azoknak a helyzeteknek a leírására alkalmazott, amikor az egyén, család különböző dimenziók mentén elmaradnak a társadalom átlagos életmódjától. Ezek az életminőség mutatók nem korlátozódnak kizárólag a jövedelem dimenziójára, hanem ide tartozhat például az iskolázottság is. (Andorka- Spéder, 1996; Péter, 1996)

Teljes és részleges szegénység

Az abszolút- relatív szegénység felosztásához hasonló Peter Townsend (1975) kategorizálása is, aki ugyancsak két szintet különít el egymástól, a teljes és a részleges szegénységet. Az egyén minimális erőforrása, ami elégséges az élelmiszer fedezésére jelenti a minimális megélhetési küszöböt, és amennyiben valaki e küszöb alatt helyezkedik el teljes szegénységgel jellemezhető, ami az abszolút szegénységi szintnek felel meg. A második szint viszont a minimális társadalmi küszöbre utal, egy olyan állapotra, amelyben az egyén erőforrásai az elsődleges szükségleteken túlmenően a másod/ harmadlagos szükségletek kielégítését is lehetővé teszik. Ezeknek az erőforrásoknak a hiánya, a magasabb rendű szükségletek ki nem elégítettsége jelenti a minimális társadalmi küszöb alatti állapotot vagyis a részleges szegénységet, ami megegyezik a relatív szegénység fogalmával. (Ferge, 1994; Péter, 2006)

I.2.2.b) Anyagi/ objektív relatív depriváció

Az anyagi depriváció kritériumai szerint olyan egyének tartoznak a szegények körébe, akik nem birtokolnak több, társadalmilag elfogadott életvitelt biztosító fogyasztási felszerelést.(Péter, 2006)

Az objektív relatív depriváció használatánál Peter Townsend (1979) meghatározása használatos. Véleménye szerint „egyénekről, családokról és a népesség egyes csoportjáról akkor mondhatjuk, hogy szegénységben élnek (azaz, hogy az objektív relatív depriváció helyzetében vannak), ha nem rendelkeznek elegendő forrással ahhoz, hogy úgy táplálkozzanak, olyan tevékenységekben vegyenek részt, és olyan életfeltételekhez, javakhoz jussanak, amelyek társadalmunkban szokásosak vagy legalább széles körben elfogadottak és helyeslésre találnak”. (Ferge, 1994, 150) E fenti meghatározás jól tükrözi, hogy az objektív relatív depriváció nem csupán egy egyszerű hátrányra utal, hanem halmozott hátrányos helyzetre, ahol az érintett helyzete lényeges dimenziók mentén hangsúlyozott elmaradottságot mutat. (Péter, 2006)

I.2.2.c) Szubjektív szegénység

A szegénység meghatározása a koncepciót létrehozók által befolyásolt. Ez esetben az érintettek azok, akik saját helyzetüket ítélik meg, és helyezik abba a kategóriába, ahová tartozónak érzik magukat. (Péter, 2006)

I.2.2 d) Időleges - tartós szegénység

A szegénység vizsgálatánál fontos szerepet játszik az állapot fennállásának időfaktora. Egyes esetekben, különböző működési zavarok – egyéni, családi, gazdasági- által előidézett jövedelemcsökkenés vagy kiesés miatt, időleges, átmeneti szegénység következik be. Amennyiben ezek a zavarok önmagukban léteznek, és nem társul velük súlyos pszichológiai, társadalmi probléma, akkor nagy az esély arra, hogy a válság önerőből megoldódjon. Sok helyzetben azonban egy tartós állapotról van szó, pontosan a nem megfelelő társadalmi feltételek kuszaságából adódóan. (Ferge, 1994)

I.2.3. A szegénység általános okai és vélhető következményei

Ferge (2000) szerint a szegénység több viszonylag jól körülírható csoportot sújt. Ide tartozhatnak a munkanélküliek, az alacsony kerestűek, szakképzetlen vagy nem piacképes tudással rendelkezők, azok a falusi családok, akiknek jövedelme alacsony és a térségi kirekesztés miatt nehezen érhetik el a munkahelyeket. Hazánkban a szegénység szempontjából a veszélyeztetettek közé a kiskorúak, a nyugdíjasok, a sok gyerekes családok, a gyermeküket egyedül nevelők, a roma nemzetiségűek, és nem utolsósorban a pályakezdő fiatalok tartoznak. (Zamfir, 2001) A szegénység állapota mögött általában több dimenziós tényezők húzódnak meg, és ezek az összetett okok határozzák meg a szegénység arculatát is. A szakirodalom különbséget tesz az elsődleges és másodlagos okok között.

Az *elsődleges okok* közé elsőként a természet jellegű tényezőket sorolják, pl. árvizek. Ugyanehhez a csoporthoz sorolhatók az egyéni okok is, amelyek többnyire társadalmi jellegű tényezővel összetéve jelentkeznek. Az egyéni okok, azok a biológiai jellemzők, amelyek korlátozzák az egyén aktív társadalmi részvételét; az egyén munkaerőpiac értéke, ami az iskolázottságtól, a kapcsolati tőkéjétől, és az egyéni képességtől meghatározott; a demográfiai és feminizált szegénység is ebbe a kategóriába tartozó. A szegénység létrejöttét azonban leginkább a társadalmi tényezők befolyásolják. Ebben az esetben a munkaerőpiac jellemzői, a diszkrimináció és szegregáció mértéke, a társadalom gazdasági helyzete, a makró társadalmi problémák és a nem megfelelő szociálpolitika tehető felelőssé.

A *másodlagos okok*, mint pl. a demokratikus berendezkedés hiánya, a magas fokú korrupció, az erőforrások méltánytalan elosztása közvetlen vagy közvetett módon az elsődleges okokkal együttesen járulnak hozzá a szegénység kialakulásához, és fennmaradásához. (Péter, 2006)

A szegénység bármilyen megnyilvánulása igen fájdalmas lehet, még akkor is ha nem jár együtt éhezéssel.(Ferge, 1994) Magaután vonhatja a társadalomból való kirekesztettség folyamatát, a hosszútávú elégedetlenség, az érzelmi megterheltség következtében a pszichoszomatikus betegségek megjelenését, a menekülés különböző formáit, mint pl. a mentális zavarok jelentkezését;a családi kapcsolatok gyengülését. Ezek mellett fennáll az állapot újratermelésének veszélye is, hisz a gyermekek iskoláztatása – ami a szegénység állapotából való kiemelkedés egyik feltétele- aligha vállalható terhet ró a szegény családokra.(Andorka- Spéder, 1996; Ferge, 2000; Hegyesi, 1997)

I.3. A MA, ILLETVE A HOLNAP MOBILITÁSI KIHÍVÁSAI

A Blau- Duncan modell szerint az egyén státusmegszerzésének mérföldkövei a származás, ami a szülők foglalkozására/ képzettségére vonatkozik, a gyermek iskolai teljesítménye, és a későbbiekben az ő társadalmi helyzete, foglalkozása. (Róbert, 2001)

A fejlett nyugati országokban a kutatások azt bizonyítják, hogy az iskolai végzettség hatása az egyén társadalmi pozíciójára igen erős hatással van. (Andorka, 2006) Ugyanakkor napjainkban már az sem kérdés, hogy a családi háttér befolyással van-e az egyéni életút alakulására, és számos szociológiai kutatás azt is bizonyította, hogy az iskola kevésbé képes megszüntetni a származási különbségeket. Ez utóbbi tendencia talán azzal is indokolható, hogy az oktatási intézmény nem minden esetben érzi feladatának, hogy a hátrányokat külön erőfeszítéssel kompenzálja, annak ellenére, hogy az esélyegyenlőségek elfogadásával a világ az iskolával szembeni követelménnyé tette a startbeli különbségek csökkentését is. (Ferge, 1994, Ferge 2000, Róbert, 2001.)

Jelen hazai iskolázási mutatók, a középiskolások és felsőfokú képzésben résztvevők számának gyarapodása, a mobilitási esélyek növekedésének látszatát kelthetik. Az iskolai végzettség megszerzésével viszont még nem valósul meg a társadalmi hierarchia kitűzött csúcsának elérése, hisz hátra van még a fent említett modell utolsó mérföldkövének megélése: a társadalmi pozíció megszerzése. A társadalmi pozíciók megszerzése viszont rendszerint a gazdasági struktúrától függnek, nem pedig a magas iskolai végzettségűek számától. Magyarán, a felsőfokú oktatást befejezők számának növekedése nem vonja maga után természetesen a privilegizált pozíciók számának növekedését.(Andorka, 2006) Mindezek ellenére a

hazai felsőoktatásban résztvevők számának duzzadása arra enged következtetni, hogy tömegesen reménykednek a megszerzett iskolai bizonyítvány varázserejében, és olykor kemény anyagi áldozatok árán is biztosítják a vélt esélyegyenlőségek lehetőségét, abban bízva, hogy a megszerzett bizonyítvány „útlevélként” szolgál a társadalmi hierarchia határai között.

A fenti elképzelt perspektíva azonban eltér a hazai realitástól. Egy, az erdélyi magyar fiatalok körére kiterjedő kutatás eredményei alapján a gyermekek származás szerinti szelekciója a középiskolába való belépéskor a legmagasabb: hatszor nagyobb az esélyük a középiskolában való továbbtanulásra azoknak gyermekeknek, akik apja érettségi diplomával rendelkezik, szemben azokkal, kiknek apjuk nem birtokolja ezt az bizonyítványt. A felsőfokú továbbtanulásnál a képzettségi szelekció már nem olyan intenzitással, de továbbra is érvényesül: négyszer kisebb eséllyel vehetnek részt felsőfokú oktatásban a legalább érettségi diplomával nem rendelkező apák gyerekei, mint azokéi, akik megszerezték az érettségi vagy az ennél értékesebb, felsőfokú végzettséggel együtt járó diplomát. A származás és továbbtanulás magyarázatában arra a következtetésre jutottak, hogy középiskolai szinten a vagyoni helyzetnek van döntő szerepe, felsőfokú szinten pedig a képzettségi háttérnek. Mindezek mellett azonban, a felsőfokú tömegoktatás következtében, „az igazi szelekció” a munkaerőpiacra való kilépésekor megy végbe, így az oktatás szerepe a mobilitási esélyek meghatározásában redukáltnak nevezhető. (Csata, 2004)

II. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A kutatás adatait a Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület által végzett 2007-es felmérés kérdőíveinek tartalmából szereztem. Az adatbázist, valamint az információk elemzését az SPSS szociológiai adatfeldolgozó program használatával készítettem el.

A kutatás hipotézisei

Főhipotézis

- A falusi gyermekek mobilitási esélyei korlátozottak a vidéki lét adottságaiból fakadóan

Mellék hipotézisek

- A mezőgazdálkodással foglalkozó szülők kevesebb összeget tudnak gyermekük iskoláztatására fordítani, mint az alkalmazott munkaviszonyban állók
- A vidéki léttel együtt járó pluszkiadások teszi ki az iskoláztatási költségek nagy részét, ami a gyermek kognitív fejlődését szolgáló egyéb lehetőségek rovására megy.

III A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

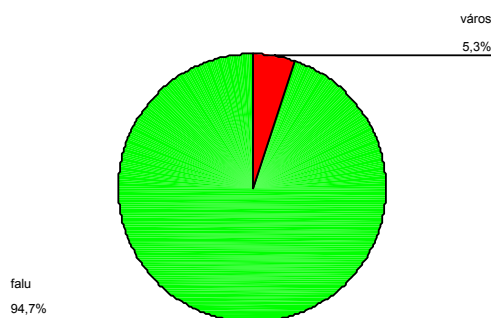
III.1. A MINTA DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐINEK BEMUTATÁSA

A felmérésben használt mintát összesen 338 diák és azok családja alkotja, ami a Nyilas Misi Alapítvány 2007-ben támogatott diákjainak 64,6%-át jelenti.

III.1.1. A minta eloszlása a település típusa szerint

A kutatás az ország 12 különböző megyéjében élő, az alapítvány által támogatott, véletlenszerűen kiválasztott családjaira terjed ki. A felmérés adatai 94,7%-os arányban falusi támogatottaktól származnak, míg a városi családok csupán 5,3%-t teszik ki a mintának.

1.ábra A minta eloszlása a település típusa szerint

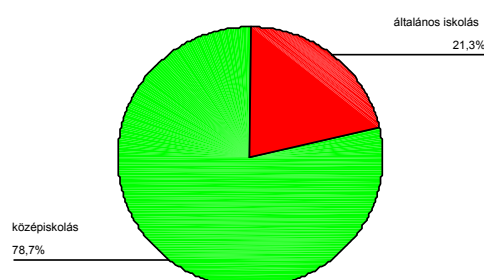
III.1.2. A minta nemek szerinti eloszlása

Jelen támogatott diákok kétharmada lány (65,4%), míg a fiúk arány 34,6%-os .

III.1.3. A mintába bekerült diákok eloszlása az elkezdett iskolai osztály alapján

A megkérdezett diákok kevéssel több, mint egyötöde (21,3%) az általános iskolát végzi, amiből 29 diák (8,6%) VII. és 43 tanuló (12,7%) VII. osztályba jár. A mintában szereplő támogatottak nagytöbbséggel már középiskolások: a kérdezettek egynegyede (25,1%) a X. , 23,4%-uk a XI., 75 gyermek (22,2%) pedig a IX. osztályt végzi, és a minta 8%-a jár a középiskola utolsó osztályába.

2. ábra A diákok eloszlása az oktatási forma alapján

III.1.4. A tanintézmény elérésének módja

A felmérésnek arra a kérdésére adott válaszai, hogy az iskola ideje alatt a gyermekek hol tartózkodnak, illetve, hogy hogyan érik el az iskolát, öt különböző kategóriába sorolhatók. A diákok közel fele (46,2%) naponta ingázik szülőfaluja és a tanintézmény települése között. Azoknak az aránya, akik bentlakásban tartózkodnak (22,2%) a tanítási napok idején, közel megegyezik azon társaikéval, akiknek iskolájuk abban a helységben található, ahol családjukkal élnek. Az albérletben lakó gyermekek a minta 8%-át jelentik, és elenyésző azoknak a száma (1,2%), akik valamilyen más, a fentiektől eltérő módon (pl. rokonin keresztül) oldják meg az iskola elérését.

3. ábra A tanintézmény elérésének módja

III.2. A MINTÁBA BEKERÜLT CSALÁDOK SZOCIÁLIS JELLEMZŐI

III.2.1. A családok nagyságuk szerinti eloszlása

A családtagok számát illetően 233 esetben (69%) kettő és négy személy között mozog a család nagysága, 30,2%-t teszik ki a több, mint négy és kevesebb, mint kilenc családtagot számlálók aránya, azonban egy-egy támogatott gyermek (0,3%) kilenc illetve tizenegy személyből álló családból származik.

III.2.2. A családok szerkezetére vonatkozó adatok

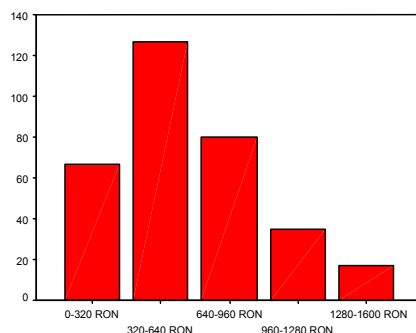
A támogatott gyermekek túlnyomó többsége (82%) él együtt mindkét szülőjével. Azonban nem elhanyagolható azoknak a száma sem, akiknek szülei elhaláloztak vagy elváltak. A család csonkulása esetén a legnagyobb kategóriát az apa elhalálozása teszi ki, ami a minta 9,1%-t adja, ezt követik azoknak az esetei, akiknek szülei elváltak és a gyermek nem él az apával egy háztartásban (4,4%). A fennmaradó 4,5%-ból négy gyermek édesanyja hunyt el (1,18%) egy esetben pedig mindkét szülő (0,3%), a válás következtében ketten (0,6%) élnek édesapjukkal, négy gyermeket pedig a nagyszülők nevelnek, és vannak olyanok is, akik nem ismerik szüleiket, vagy akiket elhagytak.

III.2.3. A CSALÁDOK ANYAGI HELYZETE

III.2.3.1 A mintába bekerült családok anyagi jövedelme

III.2.3.1.1. Havi nettó jövedelem

A háztartások havi nettó jövedelme átlagosan 602 új lej. A mintából származó adatok 3,6 % a pontatlanság következtében nem került be az elemzésbe. A nettó jövedelmek kvintilisekre való felosztása a következőképpen alakult: az első kvintilisbe azok kerültek, akiknek jövedelme 0 és 320 RON között mozog, ők az elemzettek kevéssel több, mint egyötödét (20,6%) teszik ki. A legnagyobb kategóriát (39%) azok a családok alkotják, akiknek nettó jövedelme meghaladja a 320 új lejt de nem lépi túl a 640 RON állandó havi keresetét. Ezt követik százalékos nagyságrendben is a fenti összegtől a 960 új lejig rúgó jövedelműek esete (24,%). A negyedik csoportba az a 35 család (10,7%) tartozik, ahol 960 és 1280 RON közötti a havi kereset. A minta „leggazdagabb” rétege minden hónapban akár 1600 új lejjel is gazdálkodhat, viszont az ő arányuk csupán 5,2 %-ig. terjed.

4. ábra A jövedelmi kvintilisek eloszlása

III.2.3.1.2. Mezőgazdaságból származó jövedelem

A mezőgazdasági munkát, mint jövedelem forrást 329(97,3%) esetben jelölték meg. A kérdezettek kevéssel több, mint kétharmada (68,6%) vélekedik amellett, hogy a gazdálkodás 0 jövedelmet profitál a háztartás számára. Közel 20% ezt a jövedelmet 110 RON alattinak ítéli meg, ennél az aránynál jóval kisebb azok száma (7,7%), akik 110-300 új lej közötti jövedelmet számoltak, és a 300 RON fölötti nyereségről beszámolók esete elenyésző nagyságrendű (1,55%)

Ezen adatok elemzésénél kérdéses lehet, hogy a válaszadók mit számolnak jövedelemnek, és hogy ennek ez az összegnek a megítélését mennyire jellemzi az objektivitás. Mindezek ellenére az egy főre eső jövedelem kiszámításánál ezen adatokat is használtam.

III.2.3.1.3. Az egy főre eső jövedelem eloszlása

A családok havi nettó jövedelméből és a mezőgazdasági munkából származó jövedelem összegéből kiszámított egy főre eső jövedelem átlaga 157 új lej.

A 2006-ban érvényes minimálbér használatával számítottam ki a relatív szegénység küszöbét. Eszerint a minta kétharmada (66,3%) tekinthető relatíve szegénynek és 114 család (33,7%) egy főre eső jövedelme található a küszöb felett.

III.2.3.1.4. Lakás fölötti tulajdonjog

A támogatottak 74,8%-a rendelkezik saját lakással, 75 család (22,2%) rokonsági kapcsolaton keresztül biztosítja lakhatását és 3%-uk albérleti megoldásra kényszerül.

Romániára vonatkozó általános tendenciából kiindulva, miszerint az ország lakosságának közel 80%-a rendelkezik saját tulajdonban lévő lakással (Péter, 2006),

ami kevéssel tér el a mintában található eloszlástól, a támogatott családok egynegyede (25%) lakásszegénységgel jellemezhető.

III.2.3.1.5. Javakkal való rendelkezés

Az anyagi depriváltság mutatóinak meghatározása kutató illetve társadalmi kontextus függő (Péter, 2006). A háztartások felszereltségét illetően nincsenek Romániára vonatkozó adataim, ezért csupán a szakirodalomból kiindulva egy szubjektív elemzésre vállalkozom.

Véleményem szerint az 1. táblázatban látható első 6 kategóriához tartozó fogyasztási javak hiánya mind a depriváció indikátorai lehetnek. Szegénynek tekinthetők tehát azok a háztartások, akik még hűtőszekrénnel sem rendelkeznek (6,5%), akiknek nincsen színes TV-k (4,7%), és a környezettel való kapcsolattartás szempontjából fontos eszközének tartott telefon hiánya is az anyagi depriváltságra utal (4,1%). Látható, hogy a fenti három kategóriának az aránya nem túl kiemelkedő, azonban a háztartások közel fele (45,3%) nincsen felszerelve automata mosógéppel és hasonló azok esete is, akiknek hiányzik a fagyasztó, mint egy általánosan elterjedt felszerelési eszköz. Ugyanakkor 22,8 % a családoknak nem rendelkezik számítógéppel. A mezőgazdasági géppel való rendelkezés úgy gondolom, hogy talán határesetet jelenthet, lévén szó egy majdnem homogén falusi mintáról, ahol a gépekkel való rendelkezés a gazdálkodással foglalkozók széles körében a mindennapi kenyérkeresés fontos eszköze. Az autó valamint a nyaraló hiányát nem sorolom a fenti szegénységkategóriák körébe, mivel jelen társadalomban való elterjedtségük nem jelentkezik olyan nagyságrenddel, mint a fentiekben tárgyaltak. Egyébként nincsenek információink arról, hogy az autóval való rendelkezők milyen típusú járművet birtokolnak, ami akár egy 20-30 éves gyártmányú is lehet, és azóta annyit változott a családok anyagi helyzete, hogy mára már az újszegények táborához tartozhatnak.

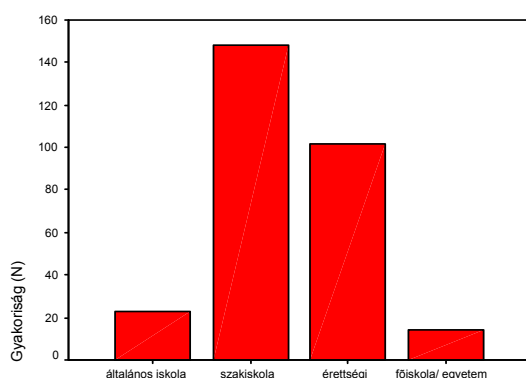
Tartós fogyasztási cikk	Van (%)	Nincs (%)
1. Hűtőszekrény	93,5	6,5
2. Színes Tv	95,3	4,7
3. Telefon	95,9	4,1
4. Automata mosógép	54,7	45,3
5. Fagyasztó	52,1	47,9
6. Számítógép	77,2	22,8
7. Mezőgazdasági gép	11,2	88,8
8. Autó	33,4	66,6
9. Nyaraló	1,5	98,5

1. táblázat A háztartások felszereltsége

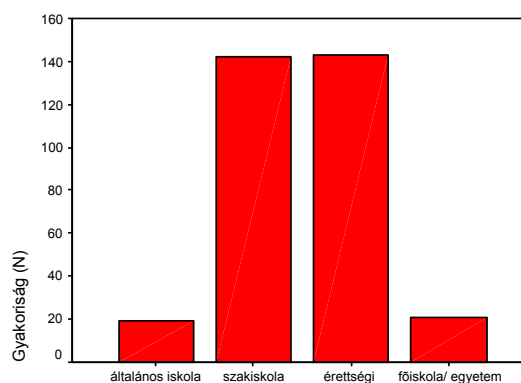
III.2.4. A szülők iskolai végzettségük alapján történő eloszlása

Az **apák** iskolai végzettségét tekintve a legnagyobb kategóriát a szakiskolát végzettek alkotják, ők az elemzettek 51,6%-os arányát teszik ki. Ezt követi kevéssel több, mint egyharmados eloszlással (35,5%) azoknak az apáknak a száma, akik érettségi diplomával rendelkeznek. A fennmaradók közül 8%-k az általános iskola befejeztével nem folytatta tanulmányait és csupán 4,9%-ban vettek részt felsőfokú oktatásban.

Az **anyák** iskolázottságára jellemző, hogy közel egyforma arányban oszlik el a szakiskolával (43,7%) rendelkezők és az érettségizettek (44,0%) száma. Az anyák körében valamivel kevesebb számban vannak jelen a csupán általános iskolát végzettek (5,8%), mint ahogy az, az apáknál megfigyelhető volt, és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma (5,8%) sem mutat mérvadó különbséget az apák végzettségeiben fellelhető tendenciától.

5. ábra Apák iskolai végzettsége

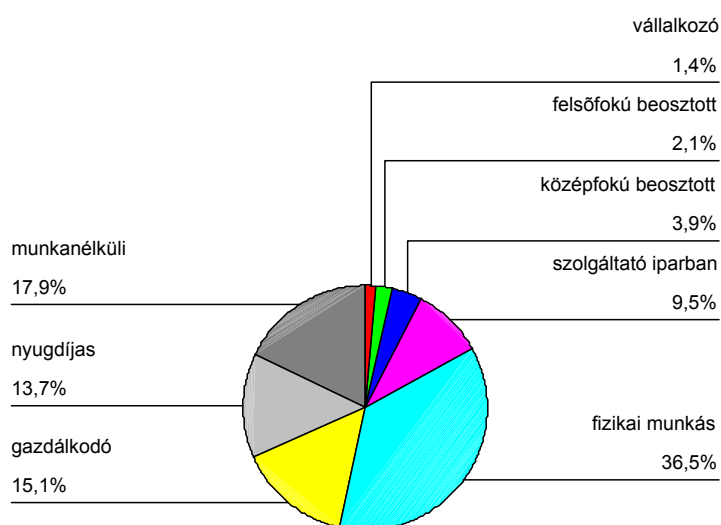
6. ábra Anyák iskolai végzettsége

III.2.5. A szülők foglalkozás szerinti eloszlása

A foglalkozási típusok operacionalizálásánál mindkét szülő esetében 8 különböző csoportot hoztam létre.

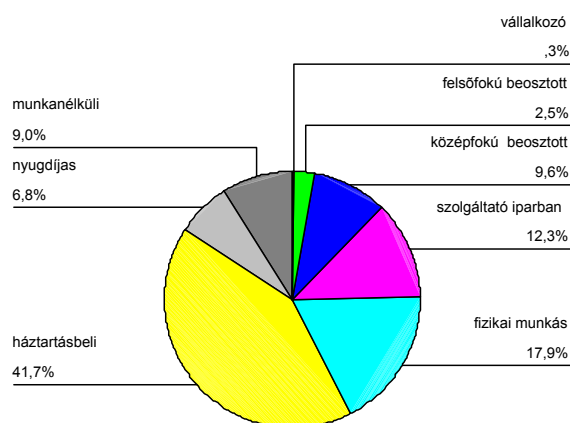
Az **apák** foglalkozásuk szerinti eloszlásában vezető helyen az alkalmazásban lévő fizikai munkát végzők állnak (36,5%) A skála következő nagyságrendű fokát a munkanélküliek töltik ki (17,9%), kevés eltéréssel követik őket a mezőgazdasággal foglalkozók (15,1%) és a már nyugdíjazott családfők kategóriái (13,7%). Az apák alig egytizede (9,5%) dolgozik a szolgáltató iparban, és ennél is kevesebb a középfokú (3,9%) illetve a felsőfokú beosztottak száma (2,1%). Ugyanakkor a

felmérés alapján négy (1,2%) apáról kiderült, hogy magánvállalkozóként fordult támogatásért.

7. ábra Az apák foglalkozás szerinti eloszlása

Az **anyák** foglalkozásának felosztásából (8. ábra) látható, hogy a többi kategóriával ellentétben, nagyon kimagasló azoknak a száma, akik a háztartásbeli nő szerepét töltik be (41,7%). Már nem olyan intenzitással, de ugyancsak magasabb nagyságrenddel vannak jelen a mintában a fizikai munkát végző anyák (17,9%) és kevéssel több, mint egytizedük (12,3%) dolgozik a szolgáltató iparban. A munkanélküli anyák eloszlása kevés eltéréssel (9,0%) megegyezik a közép fokú beosztottakéval (9,6%). A nyugdíjasok száma sem túl magas (6,8%), azonban elenyésző azoknak a mintában való jelenléte, akik felső fokú beosztottként dolgoznak a munkaerőpiacon (2,4%). Az anyák közül is egy személy folytat magánvállalkozást.

8. ábra Az anyák foglalkozás szerinti eloszlása

III.2.6. A családok nem anyagi természetű problémával való terheltsége

Arra a kérdésre, hogy a család küzd-e valamilyen más problémával a rákérdezetteken kívül, egyharmados (34,3%) az –igen- válaszok aránya. Egy eset kivételével, mindenik válasz valamely családtag betegségére vonatkozik. A betegségben szenvedők közül a legérintettebbek a családfenntartók (33,3%) ezt követik az anyák (29,7%), és a leggyakoribb betegségkategóriát a szív és érrendszeri megbetegedések adják 30,8 százalékkal

III.3. A TÁMOGATOTTAK ISKOLÁZTATÁSI KÖLTSÉGEI

A mintába került gyermekek iskoláztatása átlagosan havi 261 új lejbe kerül. Ez a költség egyrészt a kérdőívek által megjelölt hét különböző faktorra adott válaszból állt össze, valamint azokból a szülők által megjelölt kiadásokból, amelyek az iskoláztatással együtt járó pluszköltségeik részei. Attól függően, hogy az adott támogatott család esetében a kérdőívben feltüntetett költség adekvát vagy sem, a részkiadások mintában való eloszlása is változó.

Az első pontban megjelölt **ingázásra** fordított összeg havi átlaga 77 RON, ami az érintett családok esetében átlagosan az iskolai költségek 41,4%-t jelenti.

A szállás költségének az étkezési előfizetéssel történő összevonása ugyancsak egy nagyobb összegű kiadást jelentő kategória, átlagosan 222 RON állandó havi terhelést von maga után, mely összeg az összkiadás felére rúg (51%).

A tanfelszerelésre, munkafüzetekre, könyvekre költött összeg jóval elmarad a fenti kiadásoktól a 40 új lej átlagával, és ez az összeg nem éri el az iskoláztatás költségeinek egyötödét (18,3%)

A költőpénz egyéb mindennapi kiadásokra 60 RON körül mozog, így az átlag összköltségből 25,9%-t fordítják reggelire/vacsorára, tisztasági szerekre stb.

A szabadon bejelölt kiadásokból négy kategóriát tartok fontosnak kiemelni. Elsőként az **öltözködéssel** együtt járó kiadást említem, mivel ezt 99,4%-ban tüntették fel és az adatok alapján átlagosan havi 52 RON ra vásárolnak ruhát a gyermek számára.

Kevéssel több, mint egytizedes (11,1%) azok aránya, akik a **szabadidős tevékenységet** (kirándulás, színház) is az iskoláztatás költségeihez sorolták.

A harmadik kategóriába a **magánórát** bejelölők tartoznak, itt 37(11,1%) esetről van szó és átlagosan 92 új lejt kell kiadniuk a pluszórákért.

A hátramaradottak pedig azok a családok, akik iskolán kívüli **készség-képességfejlesztő** tevékenységben való részvételt biztosítanak gyerekeik számára. Ezeknek az eseteknek nem túl magas a száma, hisz alig éri el a 6,5 %-ot .Az említett pluszköltség kifizetése átlagosan 46,2 RON, és ez az összköltség 13,29%-a.

III.4. A Nyilas Misi támogatásán kívüli más ösztöndíjba való részesülés

A diákok 14,5%-a az iskolai teljesítményéért *tanulmányi ösztöndíjba* részesül és ugyancsak az oktatási intézmény a gyerekek 9,2%-nak ítelt meg pénzbeli támogatást *rossz anyagi helyzetük* miatt. Az állam által biztosított *ingázási támogatást* a gyermekek kevéssel több, mint egytizede (11,8%)élvezheti, míg a *bentlakási költségek* fedezésében tizenketten (3,6%) kap külső segítséget.7,7% az, aki *árvasági támogatásban* részesül és a *magyarországi Oktatási Támogatás* 72,8%-os arányban elterjedt a támogatottak körében. Az *egyház* tizennégy gyerek (4,1%) esetében járul hozzá az iskoláztatás költségeinek kifizetéséhez, és közel 10%-t segítik magán személyek.

Az ösztöndíj típusa	Részesül (%)
Tanulmányi ösztöndíj	14,5
Szociális ösztöndíj	9,2
Ingázási támogatás	11,8
Bentlakási támogatás	3,6
Árvasági támogatás	7,7
Magyarországi Oktatási Támogatás	72,8
Egyházi támogatás	4,1
Magán személytől	10

2. táblázat Más ösztöndíjjal való rendelkezés

III.5. Összefüggések keresése

Kutatásom hipotézisének további vizsgálatára a következőkben arra keresek választ, hogy milyen tényezők függvényében változnak a gyermekek teljes iskoláztatási költségei. Ezen túlmenően az olyan részköltségek mozgásának elemzésére teszek próbát, mint a tanfelszerelésre fordított összeg, a készség képességfejlesztő tevékenységekben való részvétel, és a szabadidős tevékenységek megjelölése. A fenti változók a gyermekek kognitív/ affektív fejlődését meghatározó tényezők, ami indokolttá teszi kiemelt elemzésüket.

•Az iskoláztatásra fordított teljes összeg alakulása

Az iskoláztatásra fordított összköltség változását az egy főre eső jövedelem mozgásával, a szülők iskolai végzettségével, foglalkozásával, a különböző ösztöndíjak meglétével valamint a problémák halmozódásával (relatív szegénység, család csonkulása betegség a családban) vetettem össze.

→ Az elemzés alapján nem túl erős, de szignifikáns összefüggés mutatható ki az *egy főre eső jövedelem* növekedése és az iskoláztatásra fordított összeg nagysága között ($p=0,045$ $r=0,113$). Következtetésképpen elmondható, hogy minél nagyobb a családban az egy főre eső jövedelem, annál többet költhetnek a gyermek iskoláztatásával együtt járó költségekre is.

→ A további vizsgálatok azt mutatják, hogy az iskoláztatásra fordított összeg növekvő tendenciát mutat a különböző *ösztöndíjakkal való rendelkezés gyarapodásával* is ($p=0,000$ $r=0,202$). Az eredmények alapján tehát megfogalmazható, hogy minél több külső támogatásba részesül egy gyermek annál nagyobb összeget tudnak az iskoláztatására fordítani. Ugyanakkor ezek az adatok arra is bizonyítékul szolgálnak, hogy a támogatások megfelelő célt érnek el.

→ A fennmaradó faktorok közül a szülők iskolai végzettsége és a problémák halmozódásának esetén kimutatható a fennforgó változóval való együtt járás, viszont e mögött nem lelhető fel szignifikáns összefüggés. Így elmondható, hogy annak ellenére, hogy növekszik a szülők iskolai végzettsége, nem költenek, vagy nem költhetnek többet a gyermek iskoláztatására

A problémák halmozódása és az iskoláztatás költségeinek mozgása között is hasonló a helyzet: a problémák halmozódásának következtében nem költenek szignifikánsan kevesebbet az iskoláztatásra. ($p=0,380$ $r=-0,048$)

→ A foglalkozások esetében pedig nem igazolódott egyik részhipotézisem, mivel sem, a háztartásbeli anyák sem a gazdálkodó apák iskolára fordított költségei nem szignifikánsan kevesebbek a más foglalkozásúakhoz képest. Azonban ez még nem zárja ki azt a feltételezést, hogy amennyiben nem a mezőgazdasági jövedelem lenne a fő, esetenként az egyetlen anyagi forrásuk, akkor talán nagyobb összeget tudnának fordítani a gyermek iskoláztatására is

• A tanfelszerelésre fordított összeg alakulása

→ A munkafüzetekért, könyvekért kiadott összeg és az *ingázás*, mint kiadási mutató között szignifikáns negatív korreláció mutatható ki ($p=0,026$ $r=-0,126$). Ez esetben

tehát, ahogy növekszik az ingázás költsége úgy egyre kevesebb pénz fordítható a tanfelszerelések vásárlására.

→ A *szállás és étkezési költségek* azonban pozitív együtt járást mutatnak ($p=0,037$ $r=0,118$). Így, az a következtetés vonható le, hogy ahogy növekszenek a szállás/étkezés költségei úgy egyre többet költenek a gyermek kognitív fejlesztésére is.

A fentiekben tárgyaltak mögött a következő feltételezés húzódhat meg: amint az már az adatok bemutatásában is látható volt, a bentlakás/ albérlet és az étkezés és az ezzel együtt járó étkezés költségeinek átlaga jóval magasabb volt az ingázásra fordított összeg átlagánál, így azok a szülők, akik megengedhetik gyermeküknek az albérlet vagy akár a bentlakás „luxusát”, a nem kevés hátránnyal járó ingázással szemben, azok könyvek, munkafüzetek biztosítására is többet költhetnek.

Következtetésként elmondható, hogy az ingázás kiadása a tanfelszerelésre költendő összeg rovására megy

→ A fennmaradó változók (szülők iskolai végzettsége, foglalkozása, egy főre eső jövedelem nagysága, ösztöndíjak) és a tárgyalt kiadás között nem lelhető fel szignifikáns összefüggés

• **Készség –képességfejlesztés jelölésének változása**

→ Arra vonatkozóan, hogy a gyermek iskolán kívüli fejlesztő tevékenységben való részvétel lehetőségének biztosítását milyen változók határozhatják meg, az *egy főre eső jövedelem* ($t=3,637$ $p=0,001$) és a *különböző ösztöndíjak* ($t=-3,103$ $p=0,002$) nagyságrendjei bizonyultak befolyásoló tényezőknek. Az eredmények alapján, tehát arra a következtetésekre juthatunk, hogy minél nagyobb az egy főre eső jövedelem annál inkább lehetőség van a „muszáj” költségeken túlmenően a gyermek adottságainak ápolására, valamint a külső anyagi segítség is ennek a célnak az elérését szolgálja.

→ Észrevételként megjegyezném, hogy az ehhez a kategóriához tartozó gyermekek csupán 13%-a ingázó, ami ugyancsak a tanfelszerelési költség vizsgálatánál feltételezett összefüggéssel hozható kapcsolatba

• **A szabadidős tevékenységek** jelölésének elemzésében egyedüli meghatározó tényezőt találtam, és ez a minél több ösztöndíjjal való rendelkezés. Az eredmény alapján ($t=2,283$ $p=0,027$) arra következtethetünk, hogy a támogatások lehetővé teszik hogy a gyermekek, a fizikai szükségleteik kielégítésén túlmenően, a társadalmi élet olyan dimenzióinak is aktív tagjai lehessenek, amelyek jóllétük elérését szolgálják

III.6. ÖSSZEGZÉS

Az adatok elemzése alapján részben igazolódtak hipotéziseim. Az eddigi vizsgálatok nem bizonyították azt a kezdeti feltételezést, hogy a háztartásbeli anyák illetve a gazdálkodással foglalkozó apák az állandó havi biztos kereset hiányában kevesebbet tudnak költeni a gyermek iskoláztatására, mint azok, akik alkalmazott státust élveznek a munkaerő piacán. Ennek ellenére további kérdés marad, hogy amennyiben nem csupán a fentiekben tárgyalt, tipikusan a falusi léttel együtt járó megélhetési lehetőséggel kellene biztosítaniuk a családtagok szükségleteinek kielégítését, a jövedelmi kasszából többet tudnának-e ráfordítani a gyermek továbbtanulására.

Az iskoláztatási költségek részelemeinek vizsgálatából látható, hogy kimagasló arányát az olyan kiadások emésztik fel, amelyek ugyancsak a falusi létből fakadó hátrányokkal hozhatók összefüggésbe. A továbbiakban feltételezhető annak valószínűsége, hogy amennyiben a gyermek iskoláztatására fordított költség nagy részét nem az ingázás, a bentlakás/ étkezés előfizetése vonná el, akkor a fentiekre fordított összeg a gyermek fejlődéséhez közvetlenül hozzájáruló kiadásokra tevődhetne át. (pl. könyvek vásárlása, készség- képesség fejlesztő tevékenységek biztosítása)

A jövedelmi mutatók és az iskoláztatás költségeinek arányai szemléletesen igazolják, hogy a mintába bekerült családok nem a másodlagos szegények kategóriájába sorolhatók. Helyzetük nem a javak ésszerűtlen gazdálkodásával magyarázható, hanem leginkább a szűkös anyagi források tehetők felelőssé a kialakult, fennálló állapotért. A családok jelenlegi szociális-, gazdasági helyzetének elképzelhető mögöttes okainak részletes elemzésére, az erre vonatkozó megoldási alternatívák keresésére jelen dolgozaton belül nem vállalkozom. Szerény megoldási alternatívákat csupán a gyermekek fejlesztésével kapcsolatban fogalmaznék meg.

Ahogy azt már az elméleti részben is tárgyaltam, egy modern gazdasági fejlődés egyik alapfeltétele a tudás. A hazai kutatások azt is bizonyítani látszanak, hogy az iskolai tudásért megszerzett bizonyítvány nem jár értelemszerűen együtt a munkaerőpiacon való biztos érvényesüléssel, így igazából a Tőkével való rendelkezés megmértetése ezen a ponton érvényesül a leginkább. A kutatásom eredményei alapján is látszik a társadalmi kapcsolatokkal való rendelkezés fontossága, amelyek akár személyes kapcsolatokban, akár közvetett úton- támogatói rendszerek formájában, de érzékeltetik pozitív hatásukat.

Az ENSZ 1949-ben kiadott Nyilatkozata alapján, a családokat a lehető legmesszebbmenő védelem illeti, mert gondozza és neveli a magukról gondoskodni nem tudó gyermekeket (Teleki, 2003)

E fenti Nyilatkozatból kiindulva, véleményem szerint a mintába bekerült, tehetséges gyermekek mobilitási törekvéseinek támogatásában a lehető legteljesebb szociális háló bevonására van szükség. A használható tudás megszerzése érdekében jelen pillanatban kell olyan inkorporált tőkére szert tenniük, ami a jövőre nézve biztosítékul szolgál a társadalmi hierarchiában való felemelkedésben. Ennek a tőkének az elsajátítása nem merülhet ki csupán az oktatási intézmény rendszerében való részvétellel. Éppen ezért a piacképes tudás megszerzésének támogatását- akár anyagi akár tárgyasult formában, a család intézményén túl olyan társadalmi intézményeknek is tisztsége lenne vállalni, mint pl. az egyházak, az önkormányzatok stb. Ugyanakkor az iskoláknak, a pedagógusoknak szerepet kellene vállalni a használható tudás elsajátíttatása mellett, a gyermekek hosszú távú jövőképének kialakításában, mely átgondolt perspektíva csökkenthetné a gyermekek diplomás munkanélkülivé, emigránssá válásának kockázatát.

BIBLIOGÁFIA

Könyv:

1. Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest
2. Ferge Zsuzsa (2000): *Elszabaduló egyenlőtlenségek*. ELTE -Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
3. Ferge Zsuzsa (1994): *Szegénység és segélyezés*. In. A szociálpolitika alapfogalmai. Szerk. Zombori Gyula. ELTE Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
4. Hegyesi Gábor (1997): *Mentálhigiéné, szociálpolitika, humán szolgáltatások*. In. Közösségi mentálhigiéné, Szerk. Gerevich József. Animula Kiadó, Budapest
5. Péter László (2006): Vázlatok a szegénység szociológiájához. Kolozsvári Egyetemi Kiadó-Presa Universitara Clujeana, Kolozsvár
6. Pierre Bourdieu (1998): *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In. Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Szerk. Lengyel György- Szántó Zoltán. Aula Kiadó, Budapest
7. Róbert Péter (2001): *Egyenlőtlen esélyek az iskolai képzésben*. In. Társadalmi mobilitás A tények és vélemények tükrében. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság- Századvégi kiadó, Budapest
8. Teleki Béla (2003): *A szociális munka elmélete, A szociális segítség megalapozása*, Korda Kiadó, Kecskemét

Folyóirat:

1. Andorka Rudolf- Spéder Zsolt (1996): *A szegénység Magyarországon 1992-1995*. In Esély, 1996/4 szám: 25-52, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
2. Catalin Zamfir (2001): *Situatia saraciei in Romania. Dimensiuni, surse grupuri de risc*. Romania Sociala. 2001 (2)
3. Csata Zsombor (2004): *Iskolázottsági esélyegyenlőtlenségek az erdélyi magyar fiatalok körében*. In. Erdélyi társadalom 2004/2. évf./I. szám: 99-132, Kolozsvári Egyetemi Kiadó-Presa Universitara Clujeana, Kolozsvár